

בראשית מ"ב – מפגש מחודש של יוסף ואחיו

לאחר פרידה של יותר מעשרים שנה, נפגשים יוסף ואחיו, כאשר האחים מגיעים לשבור שבר במצרים מפני הרעב בכנען. כעת יוסף הוא השליט על ארץ מצרים והם אינם מזהים אותו. יוסף בוחר להתנכר לאחיו ולנסות אותם, והאחים מבינים שיד ה' בדבר בשל חטאם כלפי אחיהם. במוקד הלימוד יעמוד יחסם של יוסף ואחיו למכירה בפרספקטיבה של שנים. ליחידה יוקדשו שני שיעורים.

שאלות מכוונות למידה:

- מדוע התנכר יוסף אל אחיו ונהג בהם קשות?
- כיצד התייחסו עתה האחים אל המכירה?
- איך הציגו האחים את קורותיהם לפני יוסף ולפני יעקב?

2..... מבנה הפרק

3..... המפגש בין יוסף לאחים

8..... הסברים להתנהגותו של יוסף ולתגובת האחים

12..... הקשר רחב

13..... הקשר אישי

מבנה הפרק

בני יעקב יורדים
למצרים לקנות אוכל

א וירא יעקב כי יש שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשֶּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אַחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה
לְשִׁבְרֵי בָר מִמִּצְרַיִם: ד וְאֵת בְּנֵימִין אַחֵי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אַחֵיו כִּי אָמַר פֶּן יִקְרָאנוּ
אִסּוֹן: ה וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְרֵי בְּתוּךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וַיִּוֹסֵף הוּא
הַשְּׁלִיט עַל הָאֶרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּיר לְכָל עַם הָאֶרֶץ וַיָּבֹאוּ אַחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפְּיִם אֶרְצָה:

ז וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אַחֵיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אֲתָם קִשּׁוֹת וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֵאִן בָּאתֶם
וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשִׁבְרֵי אֶכָּל: ח וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אַחֵיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף
אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת עֲרוֹת
הָאֶרֶץ \ בָּאתֶם: י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדַנִּי וְעַבְדִּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְרֵי אֶכָּל: יא כָּלֵנוּ בְנֵי אִישׁ
אֶחָד נָחֲנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עַבְדֵיךָ מְרַגְּלִים: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לֹא כִּי עֲרוֹת הָאֶרֶץ בָּאתֶם
לִרְאוֹת: יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עַבְדֵיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הִקְטַן
אֶת אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנוּ: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר
מְרַגְּלִים אַתֶּם: טו בּוֹזֵאת תִּבְחַנּוּ חַי פְּרַעֲה אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם בָּבוֹא אַחֲיֵכֶם הִקְטַן הִנֵּה:
טז שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת אַחֲיֵכֶם וְאֲתֶם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחַנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֵכֶם וְאִם לֹא
חַי פְּרַעֲה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם: יז וַיֹּאסֹף אֲתֶם אֶל מִשְׁמֶר שְׁלֹשֶׁת יָמִים: יח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עָשׂוּ וַחֲיוּ אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא: יט אִם בְּנִים אַתֶּם אַחֲיֵכֶם אֶחָד
יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאֲתֶם לָכוּ הִבִּיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בְּתֵיכֶם: כ וְאֵת אַחֲיֵכֶם הִקְטַן תִּבִּיאוּ
אֵלַי וַיֹּאמְנוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תִּמּוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן:

יחסו הקשה של יוסף
אל אחיו

כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אַחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְּנוּ
אֵלָינוּ וְלֹא שָׁמְעָנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלָינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֲתֶם לֵאמֹר הֲלוֹא
אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אֶל תַּחֲטְאוּ בְּיַלְד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ: כג וְהֵם לֹא
יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינְתֶם: כד וַיִּסַּב מִעֲלֵיהֶם וַיִּבְדֹּךְ וַיִּשָּׁב אֱלֹהִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים
וַיִּקַּח מֵאֲתֶם אֶת שְׁמֵעוֹן וַיֹּאסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כה וַיִּצַּו יוֹסֵף וַיִּמְלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וְלִהְשִׁיב
בְּסִפְיָהֶם אִישׁ אֶל שִׁקּוֹ וְלִתֵּת לָהֶם צֶדֶה לְדַרְךָ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:

האחים רואים
ביסוריהם עונש על
אכזריותם כלפי יוסף

המפגש בין יוסף לאחים

א וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבְנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׂם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אַחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בְּרַם מִמִּצְרַיִם: ד וְאֵת בְּנֵימִין אַחֵי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אַחִיו כִּי אָמַר פֶּן יִקְרָאנוּ אִסּוּן: ה וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וַיֹּסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאֶרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּיר לְכָל עַם הָאֶרֶץ וַיָּבֹאוּ אַחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אֶרְצָה:

אחי יוסף יורדים למצרים:

הכינויים של בני יעקב

שימו לב לכלי: [מילה מנחה](#)

המילה "אח" חוזרת רבות בפרק - על מה מלמדת אותנו החזרה?

בני יעקב מכונים בפסוקים אלה בכינויים שונים: בניו (של יעקב) בני ישראל, ואחי יוסף (שלוש פעמים)

מהי משמעות השימוש בשמות השונים והחזרה על כינויים 'אחי יוסף'?

רש"י (מב, ג):

וירדו אחי יוסף - ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם:

כניסת בני יעקב למצרים

עשרת בני יעקב יורדים מצרימה לשבור שבר יחד עם תושבים רבים נוספים:

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (פסוק ה)

• האם נכנסו ביחד כקבוצה או שהלכו כיחידים?

רש"י (מב, ה)

בתוך הבאים - מטמינים עצמם שלא יכירום, לפי שצוים אביהם שלא יתראו כלם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע, שכולם נאים וכולם גיבורים.

- רש"י מדייק מן הכתוב "בְּתוֹךְ הַבָּאִים" שבני יעקב לא נכנסו יחד אלא התערבבו בין

הבאים וכל אחד נכנס מפתח אחר

- דברי רש"י ישמשו בהמשך להבנת האשמת הריגול שיטיח יוסף באחים

הצבת תמונת המצב: יוסף מזהה את האחים אך הם אינם מזהים אותו

ז וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אָחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם

וַיְדַבֵּר אִתָּם קִשּׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשֹׁבַר אֶבֶל:

ח וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:

נקרא ונשאל שאלות:

(לא כל השאלות יקבלו מענה בשיעור. חלקן יידונו רק במסגרת ההעמקה).

- מדוע אין אחי יוסף מזהים אותו, ואילו הוא מזהה אותם?
- "ויזכור יוסף את החלומות" – מה משמעות זכירה זו?
- מהו הבסיס העובדתי להאשמת האחים בריגול?
- האחים מגיבים להאשמת הריגול בסיפורים משפחתיים- מה משמעות השיחה?
- מדוע יוסף מתנהג כך אל אחיו?

רש"י לפסוק (מב, ח):

ויכר יוסף - לפי שהניחם חתומי זקן

והם לא הכרהו - שיצא מאצלם בלא חתימת זקן, ועכשיו בא בחתימת זקן.

- כיצד מסביר רש"י את הפער בין יוסף לבין האחים?

למורים: מומלץ לקרוא את רמב"ן המופיע בהעמקה ואת תשובתו לשאלה מדוע לא זיהו האחים את יוסף, הנובעת מרמת הציפיות השונה בין האחים ויוסף.

העמקה:

רמב"ן:

והנה יששכר וזבולון אינם גדולים מיוסף רק מעט, אבל כיון שהכיר את הגדולים הכיר את כולם. ועוד היה מכירם, מדעתו שיבואו שם, והם לא הכירוהו, שלא נתנו לבם שיהיה העבד אשר מכרו לישמעאלים הוא השליט על הארץ:

- מה מקשה רמב"ן על יישובו של רש"י?
- כיצד עונה רמב"ן על קושי זה?

יחסו של יוסף אל אחיו - וַיִּתְנַכֵּר אֶלֵיהֶם (פסוק ז ואילך):

הכתוב מתאר יחס קשה של יוסף, כשליט מצרים שכל הכוח בידו, אל אחיו:

- ויתנכר... וידבר קשות (פסוק ז)
- מאשים אותם בריגול (פסוק ט)
- כולא את כולם לשלושה ימים (פסוק יז)
- משאיר את שמעון ותובע מהם לשוב עם בנימין (פסי יט-כ)

רש"י לפסוק (מב,ז):

ויתנכר אליהם - נעשה להם כנכרי בדברים, לדבר קשות.

לדברי רש"י הביטוי המעשי ליחסו של יוסף היה באופן בו הוא דבר אליהם.

נקודת המוצא הפרשנית: **הייתור** בפסוק ז ('וַיִּתְנַכֵּר אֶלֵיהֶם וַיִּדְבֵר אֲתָם קְשׁוֹת') והשימוש בשורש 'דבר'.

(נראה להלן גם **בפרק מד פסוק יח** את פירוש רש"י על דבר באזני אדני).

רמב"ן (מב, ט) מקשה על האשמתו של יוסף:

העלילה הזאת [האשמת הריגול] יצטרך להיות בה טעם או אמתלא [אחיזה במציאות], כי מה עשו להיות אומר להם ככה?

על כך משיב רש"י:

רש"י (מב, יב)

כי ערות הארץ - שהרי נכנסתם בעשר שערי העיר, ולמה לא נכנסתם בשער אחד?

לפי רש"י הכניסה של האחים בכל שערי העיר (ראו הסברו לפסוק ה) עשויה ללמד על כוונתם ללמוד על רזיה של העיר ועל דרכי ההשתלטות עליה.

רמב"ן מציג שני הסברים אחרים (תלמידי 5 יח"ל צריכים לדעת אחד מהם):

ואולי ראה אותם אנשי תואר ונכבדים, לבושי מכלול כולם, ואמר להם אין דרך אנשים נכבדים ככם לבוא לשבור אוכל כי עבדים רבים לכם.

ויתכן שהיו בתחילת הבאים מארץ כנען, והוא טעם 'ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים כי היה הרעב בארץ כנען', כי עתה באו משם הראשונים. ויאמר להם יוסף מרגלים אתם, כי מארץ כנען לא בא אלי אדם לשבור אוכל, וזה טעם 'מאין באתם', שאמר להם בתחילה:

- מה מקשה רמב"ן על עלילת הריגול?
- מהן שתי האפשרויות שרמב"ן מציג כתשובה לקושי?

העמקה:

דו-שיח בין יוסף לאחיו (פס' ט-טו) :

ט ... וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרֻגְלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת עַרְוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם :

י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְרֵךְ אֶכֶל :

יא כָּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ כְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עַבְדֶּיךָ מְרֻגְלִים :

יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי עַרְוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם לָרְאוֹת :

יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עַבְדֶּיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הִקְטַן אֶת אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהֶאֱחָד אֵינָנוּ :

יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם :

טו בְּזֹאת תִּבְחַנְנוּ חֵי פְרַעֲה אִם תִּצְאֹו מִזֶּה כִּי אִם בָּבוֹא אֲחִיכֶם הִקְטַן הִנֵּה :

יוסף מאשים אותם בריגול והם עונים לו בעניינים משפחתיים.

האם יש קשר בין הטענות לתשובות?

רש"י (מב, יב-יד):

כי ערות הארץ באתם לראות - שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד: **ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'** - ובשביל אותו אחד שאיננו [יוסף] נתפזרנו בעיר לבקשו [לחפשו]: **הוא אשר דברתי** - הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון, **זהו לפי פשוטו**.

- רש"י יוצר קשר בין תשובת האחים לחזרה של יוסף על האשמת הריגול: אם מטרתכם הייתה לשבור מזון - מדוע נכנסתם בעשרה שערים, סימן שרציתם לרגל.
- תשובת האחים מאפשרת לשליט המצרי לחזק את דבריו - הוא אשר דיברתי, יש לכם אינטרסים אחרים במצרים לבד מן המזון.

רמב"ן (מב, יא):

כלנו בני איש אחד נחנו -

יתכן לפרש הטענה הזאת כי אמרו, **מפני היותנו אחים בני איש אחד ולא נפרד זה מזה**, כי כן רצון אבינו, באנו כלנו כאחד לשבר אוכל ולא שלחנו אחד ממנו עם עבדיו. וכן היה הדבר, כי למה ישלחם כולם, אלא שאין רצונם להיפרד זה מזה. גם יתכן שעשו כן בעבור כובד הרעב, **שלא יגזלו מעבדיהם בדרך את השבר אשר יביאו:**

ויתכן שאמרו לו כולנו בני איש אחד נחנו, **תוכל לחקור עליו כי הוא נודע בשערים בכבוד עשרו ורוב בניו**, ואם תשאל ותחקור תדע כי כנים אנחנו ואנשים צדיקים בני צדיק ולא מרגלים:

שתי סיבות מביא רמב"ן לדברי האחים:

- האחת מסבירה את הסיבה לבואם של כל האחים למצרים (למה לא שלחו עבדים או נציגים)
- והשנייה מדגישה את המילים ' בני איש אחד נחנו ' - את אביהם יעקב שהוא אדם מכובד. עריכת הדיאלוג בין יוסף לאחים בטבלה:

מטרת "בזאת תיבחנו"	תשובת האחים	הטענה של יוסף	
איני מאמין. רוצה הוכחה שאכן אתם מאותה משפחה	כולנו אחים ובאנו גם כדי לחפש את אחינו שאבד	באתם בעשרה שערים, כמרגלים	רש"י
הביאו את האת הנוסף, כדי שיאשר את דבריכם, שאתם מאותה משפחה.	אנחנו משפחה מאוחדת, לא נפרדים ופועלים יחד	אתם אנשים נכבדים, מדוע באתם בעצמכם ולא שלחתם נציג אחד עם עבדיו? זה מוכיח שאתם מרגלים ולא באתם כדי לשבור אוכל	רמב"ן

ההאשמה בריגול מביאה את האחים להדגיש את מחויבותם המשפחתית. ההוכחה שהם משפחה אחת תציל אותם מאשמת הריגול!
אך זהו גם הדבר שמאפשר ליוסף לדרוש את הבאת אחיהם הצעיר לפניו

טו בזאת תִּבְחֲנוּ חַי פְּרַעָה אִם-תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם-בָּבוֹא אֲחֵיכֶם הִקְטַן הַנָּה: טז **שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת-אֲחֵיכֶם וְאֵתֶם הָאֲסָרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְבַרְיֶכֶם הָאֱמֶת וְאִם-לֹא חַי פְּרַעָה כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם: יז וַיֹּאסְפוּ אֹתָם אֶל-מִשְׁמֶר שְׁלֹשֶׁת יָמִים: יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עָשׂוּ וַחֲיוּ אֶת-הָאֱלֹקִים אֲנִי יֵרֵא: יט אִם-כִּנִּים אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֹאסֶר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הִבִּיאוּ שָׁבֶר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם: כ וְאֶת-אֲחֵיכֶם הִקְטַן תִּבְיֵאוּ אֵלַי וַיֹּאמְנוּ דְבַרְיֶכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן:**

הנחיה: יש לשים לב לשינוי בגזרתו של יוסף לאחר שלושת ימי המאסר.

הסברים להתנהגותו של יוסף ולתגובת האחים

מדוע התנכר יוסף לאחיו?

ר' **יצחק עראמה** (בעל הפירוש "עקידת יצחק" לתורה) מסביר את התנהגותו של יוסף:

נראה שכוונת יוסף הייתה לבדוק אותם, אם היו עדיין בשנאתם אותו, או אם נחמו ממעשיהם הוא לא ראה שתתכן לו זה [=שיוכל להוכיח אם הינם בעלי תשובה אמיתיים] אם לא בשייבחנום על דבר אחיו בן אמו, לראות מה יעשו כשיראו אותו בצער או בסכנה, ולזה מיד חשב עלילת הגביע, אלא שלא היה שם בנימין, והוצרך להתעולל עלילות ולגלגל ביאתם.

הערה דיזקטית: כדאי להזכיר את דבריו בקצרה ולחזור אליהם כשתלמד עלילת הגביע בפרק מ"ד.

עיון פרשני לתלמידי 5 יח"ל בלבד:

רמב"ן מתבסס על הכתוב בפסוק ט': "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם" ומציע את ההסבר הבא:

רמב"ן (מב, ט):

כי יאמר הכתוב כי בראות יוסף את אחיו משתחוויים לו, זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרונם כי כל אחיו ישתחוו לו בתחילה מן החלום הראשון - והנה אנחנו מאלמים אלומים' (בראשית לו, ז) - כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר. ופעם שנית ישתחוו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני (שם, ט). וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימין אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה. ועל כן לא רצה להגיד להם 'אני יוסף אחיכם', ולאמר 'מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות' כאשר עשה עמהם בפעם השנייה, כי היה אביו בא מיד בלא ספק. ואחרי שנתקיים החלום הראשון הגיד להם לקיים החלום השני.

ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו. ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת איך לא יחמול על שיבת אביו? אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת:

גם העניין השני שעשה להם בגביע לא שתהיה כוונתו לצערם, אבל חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו. או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף ונולדה ביניהם קטטה ושנאה, ועל כן לא רצה שילך עמהם בנימן אולי ישלחו בו ידם, עד בדקו אותם באהבתו:

- מה הנחה את יוסף בהתנהגותו כלפי משפחתו?
- מה הייתה מטרת עלילת הריגול?

- מדוע לא אמר להם שהוא יוסף?
- איזה חשש הביא את יוסף לעלילת הגביע? (שאלה זו ותשובתה לא יידונו כאן אלא בלימוד פרק מ"ד)

קושיית רמב"ן (מב, ט – המשך) על יחסו של יוסף לאביו:

וכן אני אומר - שכל העניינים האלה היו ביוסף מחכמתו בפתרון החלומות - כי יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, **איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו?** כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים! ואילו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון: אבל היה רואה כי השתחויית אחיו לו וגם אביו וכל זרעו אתו, אי אפשר להיות בארצם, והיה מקווה להיותו שם במצרים בראותו הצלחתו הגדולה שם, וכל שכן אחרי ששמע חלום פרעה שנתברר לו כי יבאו כלם שמה ויתקיימו כל חלומותיו:

- על איזה קושי על התנהגותו של יוסף עונה רמב"ן, וכיצד?
- מתי הבין יוסף שחלומותיו קרובים להתגשם?

ר' יצחק עראמה, מקשה על הסבריו של רמב"ן:

ר' יצחק עראמה (עקדת יצחק כט, שאלה ט):

ותמהני ממה שכתב הרמב"ן ז"ל שעשה כדי שיתקיימו חלומותיו, כי מה תועלת לו שיתקיימו, ואף כי תהיה תועלת לו, לא היה לו לחטוא כנגד אביו. והחלומות – הנותן חלומות יגיש פתרונם, גם שתראה סכלות עצומה שישתדל האדם לקיים חלומותיו. שהרי הם דברים שיעשו שלא מדעת הבעלים

- בעל עקידת יצחק דוחה את ההסבר של רמב"ן משלושה טעמים. מהם?

המלצה למורים: במאמרו 'הלם הגילוי' פורס הרב יואל בן נון את שיטות הפרשנים השונים לשאלה: **מדוע לא שלח יוסף לאביו.** הבאנו קישור למאמר זה ולתגובתו של הרב מדן למאמר, **בפרק מד,** מומלץ למורים לעיין במאמרים על מנת להבין את רוחב היריעה הפרשנית בנושא.

להעמקה -הסבר של הרב חנן פורת ז"ל:

הרב חנן פורת:

יוסף... בחר שלא להתגלות... מפני שהיה ברור לו שאחיו הסתירו מאביו את הדבר, והוא אינו יודע מאומה על מה שעלה בגורלו. אך אם יתגלה יוסף לאביו ולאחיו בשלב זה, יקשה עד מאד להסתיר את מעשה הפשע, ואז, אף אם לא יגרש יעקב את האחים מביתו בחמת זעם, לא יוכלו הם עצמם להביט בעיני אביהם ובעיני יוסף, ויאלצו לעזוב את הבית בבושת פנים. או אז תיפרד החבילה, ובית ישראל יתנפץ לרסיסים.

במבט לאחור מבין יוסף, כי גם לו חלק במשבר, הן בהבאת דיבת אחיו והן בהתרברבותו בחלומותיו אשר הביאו להתפרצות השנאה כלפיו. על כן מוטלת עליו החובה - כתשובת המשקל לדיבורו

המתלהמים בימי נעוריו - לתפוס בפלך השתיקה, כרחל אמו אשר שתקה ביום חופת לאה, לבל תבוש אחותה ותגורש מבית יעקב...

יוסף מייחל בכל ליבו לשוב הביתה, אך יודע הוא כי יוכל לעשות זאת רק אם יבשילו התנאים אשר יאפשרו לו להשיב את שלום הבית, ולא להרסו חלילה. (הרב חנן פורת, **מעט מן האור על ספר בראשית**, עמ' 323-325)

- לדברי הרב חנן פורת יוסף דאג לשלום הבית במשפחת יעקב וחשש לפירוקו של בית ישראל

תגובת אחי יוסף ליחס יוסף אליהם:

כא ויאמרו איש אל אחיו **אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על בן באה אלינו הצרה הזאת: כב** ויען ראובן אתם לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש: כג והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם: כד ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם וידבר אלהם ויקח מאתם את-שמעון ויאסר אתו לעיניהם: כה ויצו יוסף וימלאו את-כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל-שקו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם כן:

נשאל שאלות:

- מה הביא את האחים להתוודות דווקא עתה על מכירת יוסף?
- על מה הם מביעים חרטה?
- "בהתחננו אלינו..." – והרי הכתוב בפרק לז לא סיפר על תחינותיו של יוסף?
- מדוע דווקא שמעון נאסר?
- מדוע מוסיף הכתוב את המילה "לעיניהם"?

רד"ק (מב, כא):

למדנו בסיפור הזה כי כשתבוא צרה לאדם, ראוי לו לפשפש במעשיו ולבדוק מה היה המעשה הרע שעשה, ושיתחרט עליו ויתוודה לפני האל ויבקש ממנו כפרה.

- מהו הלקח שנוכל ללמוד מסיפורי יוסף?
- על מה מתוודים ומצטערים אחי יוסף?

ספורנו (מב, כא):

והיינו אכזרים נגד אחינו, אף על פי שחשבנוהו לרודף הנה לנו לרחם 'בהתחננו'. וכןגד מדת אכזריותנו זה האיש מתאכזר נגדנו.

שימו לב לכלי: מידה כנגד מידה

- מדוע דווקא עכשיו עלו רגשות אשמה בלב האחים?

נחמה לייבוביץ (עיונים בספר בראשית, עמ' 331):

מדוע זה רק אחרי שלושה ימים במשמר, רק אחרי שהוצאו מתוכו... מדוע התעורר רק עתה רגש האשמה בלבם", ומדוע לא נזכרו במכירת אחיהם במשך שלושת ימי המאסר הארוכים, בשבתם שם בפחד, שלא ישובו הביתה?...?

ונראית לנו תשובת בעל [הפירוש] עקדת יצחק, שרק עתה בשוותם לנגד עיניהם ששוב יבואו אל אביהם ואחד מהם נעדר, בזכרם ששוב יצאו עשרה ויחזרו תשעה [כי שמעון נאסר], ויהיה עליהם לעמוד בפני אביהם הזקן ולתת תשובה והסבר להעדר האחד – עכשיו עלתה אסוסציאציה של:

אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ

לנגד עיניהם, וראו את החטא ואת עונשו – מידה כנגד מידה:

עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת

מדוע התורה לא סיפרה על תחנוני יוסף לאחיו בפרק ל"ז? [לתלמידי 5 יח"ל]

רמב"ן (מב, כא):

והכתוב לא סיפר זה שם [בסיפור מעשה המכירה בפרק ל"ז] –

או מפני שהדבר ידוע בטבע כי יתחנן אדם לאחיו בבואו לידם להרע לו וישביעם בחיי אביהם ויעשה

כל אשר יוכל להציל נפשו ממות

או שירצה הכתוב לקצר בסורחנם

או מדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומאריכים בו במקום אחר:

רמב"ן מציע שלושה הסברים לשאלה: מדוע התורה לא סיפרה על תחנוני יוסף לאחיו בפרק ל"ז.

● איזה מההסברים שייך רק לעניין זה?

● אלו שני כללים בדרך הכתובים מלמדנו רמב"ן?

העמקה:

כד וַיִּסָּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבֶן וַיִּשָּׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שְׁמֻעוֹן וַיִּאָּסֶר אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

רש"י (מב, כד): את שמעון -

הוא השליכו לבור, הוא שאמר ללוי (לעיל לו, יט) הנה בעל החלומות הלזה בא.

דבר אחר:

נתכוין יוסף להפרידו מלוי שמא יתייעצו שניהם להרוג אותו:

ויאסור אותו לעיניהם -

לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו:

● מדוע בחר יוסף לאסור דווקא את שמעון?

● איך מפרש רש"י את ייתור המילה "לעיניהם"?

הקשר רחב

בפרקנו ישנה תופעה מעניינת של "[הבטה לאחור](#)" – הכתוב משלים במבט מתקופה מאוחרת פרטים הנוגעים לעבר.

בסיפור מכירת יוסף לא כתוב על תחנוני יוסף לאחיו ואילו רק בפרק מב מתברר ללומדים הדבר. התופעה הזאת שייכת לתופעה רחבה יותר בכתיבת התנ"ך שכונתה בידי חז"ל: "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" (ירושלמי, ראש השנה, פרק ג ה"ה).

דוגמאות נוספות להבטה לאחור בתנ"ך:

- מדברי יהושע אנו למדים שתרח אבי אברהם עבד ע"ז – יהושע כד, ב.
- ה' נשבע לאברהם על הבטחת הארץ ע"פ דבריו ליצחק – בראשית כו, ג.
- לכלב הובטחה נחלה בחברון – יהושע יד, ט-יב.
- אהרן ניבא במצרים בנוגע לע"ז שבני ישראל עבדו – יחזקאל כ, ז.
- הגלות נגזרה בעוון המרגלים – תהילים קו, כד-כז.

הקשר אישי

יוסף, הנער של פרק ל"ז, המביא דיבת אחיו אל אביו הופך להיות יוסף האיש, שפועל מתוך אחריות למשפחה.

אותה מידה של מנהיגות שהופיעה בבוסריותה מופיעה בגדלותה.

- איזה כוח שלכם הייתם רוצים לבגר ולהעצים?
- איזו אחריות אתם מוכנים לשאת כדי ליצור תיקון?